

DOI: 10.33310/2519-2809-2019-47-1-46-51
УДК 327.39(4)

ЄВА КІШ

*доктор історичних наук, професор,
завідувач кафедри історії Угорщини та європейської інтеграції,
Українсько-угорський навчально-науковий інститут,
Ужгородський національний університет, м. Ужгород
член зовнішньої колегії Академії Наук Угорщини
e-mail: kish.eva15@gmail.com*

ЄВРОПЕЙСЬКІ ПРИНЦИПИ ТА ФУНКЦІЇ ЄВРО-РЕГІОНАЛЬНОГО ТА ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА

Сутність адаптації євро-регіональної та транскордонної політики в Україні, полягає в реалізації саме головних принципів європейської регіональної політики ЄС та формуванні інституційних основ – інфраструктури регіонального розвитку згідно європейських принципів. З точки зору здійснення євро-регіональної та транскордонної політики, важливим є реалізація саме головних принципів європейської регіональної політики: субсидіарності, децентралізації, партнерства, концентрації, адиціоналізму, конвергенції. Актуальність питання визначається з прагматичної точки зору щодо реалізації євро-регіональної політики для України.

Ключові слова: Європейський Союз, Україна, регіон, кооперація, принципи, функції, інтеграція.

Європейський Союз у ХХІ столітті намагається формувати таку стратегію розвитку регіональної політики, яка б базувалася на наявних можливостях і за допомогою якої можна було би *посилити конкурентоспроможність регіонів* та паралельно *ліквідувати їх відсталість*. Принципи євро-гіонального і транскордонного співробітництва визначаються також основоположними документами Європейського Союзу, а також щодо політики нового сусідства після розширення Євроспільноти.

Насамперед, Послання Європейської Комісії «Розширена Європа – Сусідні країни: Нова структура відносин з нашими східними та південними сусідами» [11] від 11 березня 2003 року та Послання Європейської Комісії «Прокладаючи шлях для запровадження нового Інструмента регулювання відносин з країнами-сусідами» від 1 липня 2003 року [6].

Дані документи визначають необхідність формування біля нових зовнішніх кордонів розширеного Євросоюзу добросусідського середовища та смуги безпеки, миру і співробітництва, а також визначають ключові завдання співробітництва ЄС із новими сусідами, в т. ч. Україною та два етапи впроваджен-

ня фінансових та інших інструментів його підтримки.

Власне головними детермінантами нової «філософії» стратегії регіональної політики ЄС, є:

- важливість саме економічних інтересів, а не соціальних чинників;
- розвиток приватного підприємництва, малого та середнього бізнесу;
- реалізація не великомасштабних регіональних проектів, а передача регіонального планування «нижчим» територіально-адміністративним одиницям;
- посилення інноваційної спроможності самих регіонів;
- вироблення нових механізмів стосовно регулювання депресивних територій.

Відзначимо, що сутність адаптації євро-регіональної та транскордонної політики в Україні, полягає в реалізації саме *головних принципів європейської регіональної політики* ЄС та формуванні інституційних основ – інфраструктури регіонального розвитку нашої держави згідно європейських принципів. В цьому сенсі лише зазначимо, що нам недоцільно черговий раз «винаходити велосипед», позаяк регіональна політика навіть в державах ЦЄ розробляється і впроваджується

згідно критерій Європейського Союзу. Утім, це не означає повної імплікації структури регіональної політики Євросоюзу, адже останні суттєво відрізняються за просторовими, і особливо за економічними ознаками.

Дослідження проблемних питань імплементації європейських принципів та функцій євро-регіонального та транскордонного співробітництва здійснюються переважно економістами, зокрема це наукові дослідження Чужикова В. І. [15], монографічне дослідження щодо розкриття стану, тенденцій та проблем розвитку регіонів, результативності діючих механізмів державного регулювання розвитку регіонів України, за редакцією д.е.н., проф. Варналія З. С. [10]; наукові розвідки вчених Інституту регіональних досліджень НАН України [4; 9; 14], а також і комплексні наукові розробки Інституту Схід-Захід (ЄвроРегіо) стосовно євро-регіонального розвитку, вивчення досвіду регіональної політики ЄС та країн ЄС [1; 2; 5; 7]. Потужним є доробок наукових досліджень вчених Європи [16; 17; 18].

Втім, конкретно реалізації принципів євро-регіональної політики, аналізу інструментів, механізмів її реалізації у вітчизняній науці приділяється вкрай мало уваги.

Метою дослідження є аналіз принципів і функцій євро-регіональної та транскордонної політики Європейського Союзу, її складових, механізмів за умов поглиблення та поширення європейського інтеграційного процесу.

Актуальність питання визначається з прагматичної точки зору щодо реалізації євро-регіональної політики для України, і постає у наступному вимірі – чи зможуть прикордонні регіони України використати так звані переваги периферійності за нових геополітичних умов, за умов розвитку нового формату взаємовідносин вже у площині, в першу чергу, прикордонні регіони України та прикордонні регіони ЄС. Певна річ, якщо додати і міжрегіональну співпрацю регіонів, тоді палітра нових взаємовідносин стосується не лише прикордонних регіонів України. І питання знов полягає втім чи готові регіони України підключитися до ефективної взаємовигідної співпраці з європейськими регіонами згідно європейських стандартів та критеріїв, чи на-

лежною є розбудова інституційних основ євро-регіональної та транскордонної політики України. Концептуально євро-регіональна політика України є важливою з точки зору активної участі України в європейському регіональному, міжрегіональному, транскордонному співробітництві вже нової Європи у XXI столітті. Адже згідно Маастрихтської угоди, *принцип субсидіарності є базовим для ЄС* (ст.3): «У сферах, які не входять до окремої юрисдикції співтовариства, воно згідно принципу субсидіарності починає свою діяльність лише в тому випадку і постільки, оскільки неможливо у достатній мірі досягнути цілі визначених заходів на рівні держав-членів, і тому в силу їх масштабу чи дієздатності можуть бути здійснені більш ефективно на рівні співтовариства» [3].

Поряд із субсидіарністю, саме децентралізація, як перерозподіл повноважень регіонів з метою їх ефективного використання. Важливість цих двох принципів безперечна. Адже їх реалізація посилює відповідальність на місцевому рівні та активізує локальні ініціативи. В цьому контексті посилення місцевої компетенції важливо і з точки зору послаблення (чи зниження) надмірного впливу національного рівня. Важливо, щоб ці рівні стали прозорими [2].

Партнерство є співробітництвом між суб'єктами різних рівнів (Євросоюз, держава, регіон) територіально-адміністративних одиниць з часу визначення мети до завершення реалізації конкретного проекту. Цей принцип базується на тій умові, що діяльність та розвиток регіонів може здійснюватися лише тоді (власне тоді ж реалізується і принцип субсидіарності), коли суб'єкти співробітництва постійно та послідовно співпрацюють з метою досягнення спільної мети.

Розробка на основі партнерства стратегій розвитку з урахуванням пріоритетних довгострокових та короткострокових цілей є сутністю програмування. У регіональній політиці Європейського Союзу принцип партнерства визначає пріоритет інвестування не окремих проектів чи дій, а програм, які мають глибинний вплив на розвиток усього регіону. Стратегія територіального програмування базується на чітко розробленій системі цілей.

Програмування – це цілеспрямований процес послідовного виконання певних кроків від визначення мети до повної реалізації проекту, що також створює умови для більшої прозорості джерел, їх координації у просторі і часі та їх моніторингу [2].

Ці два принципи – *концентрація та адіціоналізм* мають взаємодоповнюючий характер і головною умовою ставлять кооперування та ефективно використання ініціатив.

Набуття українськими прикордонними регіонами європейських норм і принципів співпраці, а також і загальноєвропейської інституційної складової не є можливим без врахування єдиної класифікації регіонального устрою Європейського Союзу – NUTS (Nomenclature of Territorial Units for Statistical Purposes). Ця європейська класифікація з 1988 року не тільки ранжує регіони Євросоюзу, але сприяє і планування та моніторингу фінансування проектів транскордонних регіонів Європейського Союзу. Статистично-територіальні одиниці ЄС диференціює регіони за обсягом, за соціально-економічним рівнем, демографічними та іншими показниками, усього NUTS – як ієрархічна класифікація, включає три регіональні (NUTS I, II, III) та два локальні (NUTS IV, V) рівні: NUTS I: макрорегіони, регіони; NUTS II: мезорегіони, адміністративні одиниці; NUTS III: округи; NUTS IV: рівень маленьких територій; NUTS V: населені пункти, поселення. Найбільші у масштабному вимірі і найменші у кількісному значенні регіони – це регіони моделі рівня статистичної територіальної номенклатури NUTS-1 [2].

В контексті реалізації єврорегіональної політики визначальним є виокремлення *функцій регіонів*, позаяк функціональну складову регіонів слід розглядати комплексно і в контексті визначення регіону як найбільш важливого резерву для внутрішньої єдності Європейського Союзу. Саме цей аргумент є дуже важливим навіть з політичної точки зору. Важливість цих функцій, а також і статус, що надається регіонам, зокрема, *acquis communautaire* – як збереження забезпечених досі досягнень співтовариства, полягає втім, що навіть для узгодженого переходу компетенції і відповідної зміни окремих прав на рівні прийняття рішень, що характеризує процес «знизу вгору» (bottom up) інтеграції

від націй до співтовариства, необхідні єдині правила.

Комплементарна функція є головним завданням регіонів, що пов'язано із процесом європейської інтеграції взагалі. Європеїзація як процес призводить до зміни усієї системи взаємозв'язків – ролі, компетенції співвідношення функцій органами виконавчої влади, модифікується система прийняття рішення національними органами влади, що з усією чіткістю проявилось вже у процесі ратифікації Маастрихтської угоди. Саме в цьому відношенні виявляється доповнююча, комплементарна функція регіонів, що залежить від «ваги» певної держави в структурі Євросоюзу [2].

Функція сумісності регіонів важливою є в контексті пошуків саме інтенсивних форм співробітництва на всіх рівнях всередині Європейського Союзу. Розмір адміністративного об'єднання має важливе значення для держави і в меншій мірі це стосується регіону. Наприклад, в Німеччині відмінність між розмірами регіонів більш значна, ніж в централізованих державах, де адміністративне і регіональне планування вимагає стандартизованих розмірів об'єднань [1; 2].

Доцільно виокремити такий важливий сегмент як *вимога самодостатності* для регіонів. Безперечно, що регіони можуть відчувати на собі і глобальні впливи (негативні і позитивні наслідки) розвитку ринкової економіки, а модернізація може відбуватися на рівні декількох невеликих регіонів з метою набуття самодостатності серед європейських регіонів, адже взагалі пріоритет мають регіони, що отримали компетенцію, відповідну до їх значення і розміру для прийняття рішень. Регіони можуть посилити своє значення декількома засобами, які наприклад зосереджуються у горизонтальній кооперації та рівності інтересів. Першочергово це відбувається в національних державах, через національні кордони та на рівні ЄС. Адже міжнаціональна кооперація передбачає (у теоретичній площині), що досягнуті угоди підписані в інтересах територій. Хоча це може призвести до створення альянсів чи союзів навколо політичних партій, для того, щоб посилити позицію регіону в конституційній структурі держави, тому важливим є ступінь до якого мають піднятися європейські регіони – з розробленими ініціативами і кон-

цептуальними рішеннями саме з метою посилення свого впливу.

Функція «*підштовхування*» регіонів полягає в першочерговій здатності у посиленні спільних елементів на місцевому рівні. Вироблені в цьому контексті регіональні стратегії мають сприяти формуванню та вирішенню таких проблем регіону, коли компетенція вирішення належить саме регіонам [1; 2].

В процесі розвитку *мережі зв'язків регіонів, як функції*, виявляється здатність регіонів створювати зв'язки в різних сферах на основі рівноправ'я та партнерства. Як позитив, слід відзначити, що передумовою таких зв'язків є відсутність перешкод для реалізації «внутрішньої» та «зовнішньої» політики регіонів. Принцип регіонального партнерства, визначається зокрема ступенем активності населення регіону, діяльністю асоціацій, соціальних акторів і розвитку ними своїх ідей для загальних цілей регіонального розвитку [1; 2].

Регіональну політику ЄС доцільно аналізувати саме в контексті євроінтеграції. Хоча процес *регіоналізації* і відбувається здебільше на національному рівні і сприяє зміцненню субнаціональних зв'язків, а процес *євроінтеграції* відбувається на наднаціональному рівні, втім ці два процеси є взаємопов'язаними і в деякій мірі на сьогодні узгоджуються, наприклад, у досягненні консенсусу, що надає адекватну компенсацію інтересам окремих учасників, а також виявляється у конвергенції домовленостей в процесі формування єдиного економічного, монетарного союзу, оскільки потреби перерозподілу теж визначаються регіональною політикою.

Дослідження головних принципів, завдань та механізмів реалізації регіональної політики Європейського Союзу є важливим, адже: чітко визначає перспективи міжрегіонального та транскордонного співробітництва України з Європейським Союзом; імплементація принципів регіональної політики ЄС у національне законодавство України сприятиме реалізації зовнішньополітичної мети України – прискорить євроінтеграційний поступ країни.

Важливою складовою нової регіональної політики ЄС є *конвергенція* – наближення економічних стандартів країн і регіонів ЄС до

рівня провідних економічно розвинутих держав Європи та забезпечення економічного зростання на тривалу перспективу.

Конвергенція – вельми важливе питання для нових країн-членів ЄС не тільки економічного (а навіть політичного) характеру, адже веде до істотних змін власне в управлінні економікою, адже значна частка функцій і повноважень передається наднаціональним владним структурам ЄС.

Конвергенція (від лат. *convergentio* – наближення) міждисциплінарне поняття в сенсі зближення не тільки різних економічних систем та нівеляції відмінностей між ними. Нині конвергенція включає також широкий спектр, так би мовити, неекономічних чинників – проблемних питань розвитку соціальної сфери, освіти, культури, новітніх технологій, охорони довкілля тощо. ВВП на душу населення – не єдиний показник конвергенції. Мета *конвергенції* – вирівнювання диспропорцій між різними державами, підтримка слабкорозвинутих регіонів, де ВВП на мешканця менше, ніж 75% середнього по ЄС.

Критерії конвергенції мають збалансувати розвиток економічного та монетарного союзу, запобігаючи виникненню напруження між країнами-членами. Комісія та Європейський центральний банк періодично готують звіти щодо виконання зазначених критеріїв [13].

Узагальнюючи, можливо зробити наступні висновки. На сьогодні транскордонне співробітництво в Європі включно і в Україні знаходиться на новому етапі розвитку і демонструє якісні зміни. Внаслідок східного розширення ЄС, транскордонне співробітництво набуло нового геополітичного статусу. Успішна реалізація спільної регіональної політики, є можливою лише в контексті реалізації принципів субсидіарності, а також в більш ширшому розумінні – в контексті будівництва «Європи регіонів».

Безумовно, що ефективна євро-регіональна інтеграція через транскордонне співробітництво суттєво розширить базу включення України до європейських інтеграційних процесів. Перспективи подальших досліджень вважаємо здійснити щодо імплементації регіональної політики ЄС в країнах Центральної Європи.

Список використаних джерел

1. Кіш Є. Транскордонне співробітництво та регіональна політика Європейського Союзу // На шляху до Європи. Український досвід Євروهіонів. Інститут Схід-Захід. Київ: Логос, 2000. С. 13–34.
2. Кіш Є.Б. Регіональна політика Європейського Союзу: стратегічні імперативи для України. *Незалежний культурологічний журнал* І. Львів, 2002. № 23. [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://www.ji.lviv.ua/n23texts/kish.htm>
3. Консолідовані договори ЄС. Київ: Port-Royal, 1999.
4. Мікула Н.А. Стратегія формування та підтримки розвитку транскордонних кластерів. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. Збірник наукових праць*. Вип. 3 (71). Львів, 2008. С. 129–141.
5. На шляху до Європи. Проект Київського центру Ін-ту Схід-Захід / за ред. С.Максименка. Київ: Логос, 2000. 224 с.
6. Повідомлення Європейської Комісії. Прокладаючи шлях для запровадження нового Інструмента відносин з країнами-сусідами. Brussels, 1 липня 2003 р. SOM(2003) 393 final.
7. Регіональна політика в країнах Європи. Уроки для України. Інститут Схід-Захід. Київ: Логос, 2000. 171 с.
8. Регіональна політика ЄС [Електронний ресурс] Режим доступу: // http://europa.eu.int/comm/regional_policy.
9. Регіональна політика: методологія, методика, практика // НАН України Інститут регіональних досліджень. Редколегія.: відповідальний редактор академік НАН України Долішній М.І. Львів, 2001. 700 с.
10. Регіони України: проблеми та пріоритети соціально-економічного розвитку / За редакцією д. е.н., проф. Варналія З.С. Київ, 2005.
11. Розширена Європа – Сусідні країни. Нова структура відносин з нашими східними та південними сусідами. (11.03.2003) Повідомлення Європейської Комісії для Ради та Європейського Парламенту. http://www.delukr.cec.eu.int/ua/eu_and_country/bilateral_relations.htm.
12. Розширення Європейського Союзу: вплив на відносини України з центральноєвропейськими сусідами. Інститут регіональних та євроінтеграційних досліджень «ЄвроРегіо Україна». К: «К.І.С.», 2004. 360 с.
13. Словник-довідник Європейського Союзу. Київ: К.І.С. Інформація. Сервіс, 2001.
14. Соціально-економічні дослідження в перехідний період. Регіональна політика: досвід Європейського Союзу та його адаптація до умов України (Збірник наукових праць). Вип.5.(XLIII). В 3-х ч. / НАН України. Інститут регіональних досліджень. Ч. III, Львів, 2003.
15. Чужиков В. І. Регіональні інтеграційні стратегії постсоціалістичних країн Європи. К. : ТОВ Кадри, 2003. 297 с.
16. An Enlarged Europe. Regions in Competition? (edited by Sally Hardy, Mark Hart, Louis Albrechts, Anastasios Katos) Regional Studies Association. London, 1995.
17. Anderson, Malcolm. The agenda for police cooperation In: Policing across national boundaries, 1994.
18. Bjorn Hettne Globalisation and the new regionalism: The second great transformation / ed. Bjorn Hettne. London, MacMillan Press, 1999.

References

1. Kish Y. Transkordonne spivrobitnytstvo ta rehionalna polityka Yevropeyskoho Soyuzu // Na shlyakhu do Yevropy. Ukrayinsky dosvid Yevrorehioniv. Instytut Skhid-Zakhid. Kyiv: Lohos, 2000. S. 13–34.
2. Kish Y.B. Regionalna polityka Evropeyskoho Soyuzu: stratehichni imperatyvy dlya Ukrayiny. *Nezalezhnyy kulturolohichnyy zhurnal* Y. Lviv, 2002. № 23. [Elektronnyy resurs] Rezhym dostupu: <http://www.ji.lviv.ua/n23texts/kish.htm>.
3. Konsolidovani dohovory. Kyiv: Port-Royal, 1999.
4. Mikula N. A. Stratehiya formuvannya ta pidtrymky rozvytku transkordonnnykh klasteriv. *Sotsialno-ekonomichni problemy suchasnoho periodu Ukrayiny. Zbirnyk naukovykh prats*. Vyp. 3 (71). Lviv, 2008. S.129-141.
5. Na shlyakhu do Yevropy. Proekt Kyivskoho tsentru In-tu Skhid-Zakhid / za red. S.Maksymenka. Kyiv: Lohos, 2000. 224 s.
6. Povidomlennya Yevropeyskoyi Komisiyi. Prokladayuchy shlyakh dlya zaprovadzhennya novoho Instrumenta vidnosyn z krayinamy-susidamy. Brussels, 1 lypnya 2003 r. SOM (2003) 393 final. 7.
7. Rehionalna polityka v krayinakh Yevropy. Uroky dlya Ukrayiny. Instytut Skhid-Zakhid. Kyiv: Lohos, 2000. 171 s.
8. Rehionalna polityka [Elektronnyy resurs] – Rezhym dostupu: // http://europa.eu.int/comm/regional_policy.
9. Rehionalna polityka: metodolohiya, metodyka, praktyka // NAN Ukrayiny Instytut rehionalnykh doslidzhen. Redkolehiya: vidpovidalnyy redaktor akademik NAN Ukrayiny Dolishniy M.I. Lviv, 2001. 700 s.
10. Rehiony Ukrayiny: problemy ta priorytety sotsialno-ekonomichnoho rozvytku./ Za redaktsiyeyu d. e.n., prof. Varnaliya Z.S. Kyiv, 2005.
11. Rozshyrena Yevropa – Susidni krayiny. Nova struktura vidnosyn z nashymy skhidnymy ta pivdennymy susidamy. (11.03.2003) Povidomlennya Yevropeyskoyi Komisiyi dlya Rady ta Yevropeyskoho Parlamentu. http://www.delukr.cec.eu.int/ua/eu_and_country/bilateral_relations.htm.
12. Rozshyrennya Yevropeyskoho Soyuzu: vplyv na vidnosyny Ukrayiny z tsentralnoyevropeyskymy susidamy. Instytut rehionalnykh ta yevrointehratsiynykh doslidzhen «Yevro-Rehio Ukrayina». K: «K.I.S.», 2004. 360 s. 1.
13. Slovyk-dovidnyk Yevropeyskoho Soyuzu. Kyiv: K.I.S. Informatsiya. Servis, 2001.
14. Sotsialno-ekonomichni doslidzhennya v perekhidnyy period. Rehionalna polityka: dosvid Yevropeyskoho Soyuzu ta yoho adaptatsiya do umov Ukrayiny (Zbirnyk naukovykh prats).Vyp.5. (XLIII).V 3-kh ch. / NAN Ukrayiny. Instytut rehionalnykh doslidzhen. CH. III. Lviv, 2003.
15. Chuzhykov V.I. Rehionalni intehratsiyni stratehiyi post-sotsialistychnykh krayin Yevropy. K. : TOV Kadry, 2003. 297 s.

Киш Е. Европейские принципы и функции евро-регионального и трансграничного сотрудничества

Суть адаптации евро-региональной и трансграничной политики в Украине заключается в реализации именно главных принципов европейской региональной политики и формировании институциональных основ – инфраструктуры регионального развития согласно европейских принципов.

С точки зрения реализации евро-региональной и трансграничной политики, важным есть реализации именно главных принципов европейской региональной политики: субсидиарности, децентрализации, партнерства, программирования, концентрации, адидонализма, конвергенции. Актуальность вопроса определяется пргматически относительно реализации еврорегиональной политики в Украине.

Ключові слова: Європейський Союз, Україна, регіон, кооперація, принципи, функції, інтеграція.

Kish Yeva. European principles and functions of euro-regional and trans-frontier cooperation

The possibilities of trans-frontier collaboration of the regions have become very perspective especially during the transition period. The paper touches the main problems and perspectives of the implementations of European principles in trans-frontier cooperation in the Ukrainian regions.

Euro-regional cooperation between neighboring countries on both regional and local levels has become the most important element of European policy. Thus, the development of common concept papers for trans-border cooperation between the bordering regions is a vital issue for the border territories of Ukraine and its first-rate neighboring countries.

The strategic goal of the regional participation in trans-border collaboration is the creation of a highly effective socially oriented economic system of market type on the basis of favorable investment climate. This economic system must be able to develop itself and to motivate increasing of human activity, which is the main factor of improvement of population's material prosperity, as well as to create the necessary conditions for integration into world economic community. The main aim of trans-frontier cooperation of Ukrainian regions, located near border, is to use outer integration factor in order to overcome the negative tendencies of social and economic development of near-frontier regions, to achieve the stabilization of social situation, and to create the necessary basis for increase of industry, employment, activation of investment processes in the priority spheres of economic activity.

It is ascertained that the place and role of international and interregional co-operation in the modern system of international relations is rationally to consider in the context of strategic national-state interests and foreign policy actions directed to providing and implementing of the mentioned interests. It is determined that the strategic aim of interregional cross-border co-operation is direction to strengthening of the state in general through harmonized complex development of regions and deepening of their participation in international integration processes.

Effectiveness of trans-frontier collaboration from the Ukrainian side will depend a lot on the effectiveness of realization of new policy conception, appointed in the legislative acts. The main point of it lies not in the administrative manipulations, but in reasonable decentralization of power and distribution of responsibilities and finances from social and economic viewpoint.

Key words: European Union, Ukraine, region, cooperation, principles, functions, integration.